

*Dr Saša Kico{ev, redovni profesor
Institut za geografiju PMF
Trg Dositeja Obradovi}a 3
Novi Sad*

**NEKI GEOGRAFSKO-DEMOGRAFSKI ASPEKTI MULTIETNI^NOSTI I
MULTIKONFESIONALNOSTI
AP VOJVODINE**

Etni~ka i verska struktura su jedine strukture stanovni{tva koje se zasnivaju na subjektivnom ube|ewu, a ne na bilo kom formalnom demografskom kriterijumu. Ove dve strukture su tesno povezane, mada ne moraju uvek i da se poklapaju. Me|utim, kombinovawem rezultata ovih dveju struktura ~esto se dobija znatno preciznija etni~ka slika nekog prostora.

Vojvodina je jedna od etni~ki i verski najheterogenijih regija u Evropi. Prema stepenu etni~ke {arolikosti sa wom se u Evropi mogu porediti samo neki regioni severne podgorine Velikog Kavkaza (Ruska Federacija). Dana{wi etni~ko-verski sastav Vojvodine rezultat je brojnih istorijskih doga|aja tokom posledwa tri veka, po{to se momenat proterivawe Turaka smatra za po~etak razvoja recentne vojvo|anske populacije. Me|utim, tokom ovog perioda dolazilo je do zna~ajnih promena u etni~kom sastavu stanovni{tva, pre svega zbog ratova, promena dr`avnih granica i migracija prouzrokovanih razli~itim faktorima.

Tekst koji sledi poku{a}e da uka`e na najbitnije istorijske doga|aje i faktore koji su uticali na razvoj etni~kog i verskog sastava stanovni{tva Vojvodine tokom posledwa tri veka.

Promene tokom 18. i 19. veka

Presudni momenat za istoriju dana{we vojvo|anske populacije je Veliki rat (naziva se jo{ i Be~ki ili Morejski) koji je vo|en sa promenqivom sre}om ~itavih {esnaest godina (1683-1699). Naime, do ovog rata Turci su dr`ali pod svojom vla{}u ve}i deo Balkanskog poluostrva i Panonske nizije, a posle wegovog zavr{etka gotovo u potpunosti su bili izba~eni sa prostora Panonske nizije. Sam rat zapo~eo je turskom ofanzivom ka Be~u 1683. godine. To je bio tre}i poku{aj Turaka da osvoje prestonicu Habsburga, ~ime bi kona~no uspeli da u~vrste vlast u ovom delu Evrope. Me|utim, opsada je propala usled intervencije poqske vojske pod vo|stvom kraqa Jana Sobjeskog, pri ~emu su Turci do`iveli te`ak poraz. Od tog momenta po~iwe naglo tursko povla~ewe, prvo prema istoku a zatim ka jugu. Ve} 1686. godine oslobo|en je Budim, posle veka ipo turske vladavine.

Iste godine borbe su prenesene na teritoriju današnje Vojvodine. Godine 1688. Austrijanci su zauzeli Petrovaradin, a nešto kasnije i Beograd. Već tada su se Austrijancima pridruživale velike mase lokalnog stanovništva, pre svih Srba. Njihovo aktivno uključivanje u borbu protiv Turaka kulminiralo je kada austrijska vojska pod komandom generala Pikolominića prodiru na Kosovo. Ojačana srpskim i albanskim dobrovoljcima, austrijska vojska osvaja još Skoplje i prodiru do [tipa, što je ujedno bio i njen maksimum teritorijalnih osvajanja. Tada se ratna sreća preokrenula u tursku korist. U Prizrenu od kuge umire Pikolominić, dok na zapadne granice Habsburga, na Nemačku, napadaju Francuzi, zbog čega su Austrijanci bili prinuđeni da deo trupa prebace tamo, a da na Balkanskom poluostrvu pređu u defanzivu i povlače se. Sa njima se povlače i ustanici sa svojim porodicama usled straha od turske odmazde, pogotovo sa prostora Kosova, Metohije, Skopske Crne Gore, Pologa itd. Već 1690. godine Turci su ponovo osvojili Beograd, a izbeglo stanovništvo, stimulirano pozivom i kasnijim privilegijama cara Leopolda I, prelazi Savu i Dunav. Ove migracije poznate su u istoriji kao Velika seoba Srba pod vođstvom patrijarha Arsenija III Ćirilojevića (Crnojevića). Međutim, njima već postojeće srpsko stanovništvo na teritoriji današnje Vojvodine nije znatnije pojačano, jer su se izbeglice zaustavile znatne severnije.

Duge napredovanje turske vojske sprečeno je njihovim porazom u bici kod Slankamena 1691. godine, posle čega nastupa nešto mirniji period. Godine 1697. Austrijanci su kod Sente zaustavili novi turski pokušaj prodora ka severu nanevši im strahovit poraz. Posle ove bitke oba protivnika bila su iscrpljena dugotrajnim ratom i bez snage za nove ofanzive, pa je u Sremskim Karlovcima 1699. godine sklopljen mir. Njime je teritorija današnje Vojvodine podeležena. Austriji je pripala Bačka i severozapadni deo Srema, dok je Turskoj ostao Banat i jugoistočni deo Srema.

Međutim, mir na ovim prostorima nije dugo potrajao. Austrija je Ugarsku prikupila sebi "pravom mačom", što je bilo u suprotnosti sa obavezama Mađara da obnove svoju srednovekovnu državu. Zbog toga je već 1703. godine izbio antihabsburški ustanak pod vođstvom Ferenc Rakocija. U krvavim borbama vođenim sve do gušawa ustanka 1711. godine, stradalo je ionako retko stanovništvo. Na teritoriji današnje Vojvodine borbe su najintenzivnije vođene u severnim delovima Bačke. Tek što su se unutrašnji sukobi smirili, a već je izbio novi rat između Austrije i Turske (1716). Okončan je mirom u Počarevcu 1718. godine. Njime je Austrija osvojila Banat, ostatak Srema, Beograd i severne delove Srbije. Posle samo dve decenije isti rivali su ponovo zaratili. Rat vođen od 1737. do 1739. godine završio se porazom Austrije. Beogradskim mirom (1739) Turska je povratila Beograd i severne delove

Srbije, čime je granica između dva carstva konačno fiksirana na Savi i Dunavu. Krajem ovog rata došlo je do novog prelaska srpskog stanovništva preko Save i Dunava (Druga seoba Srba pod vođstvom patrijarha Arsenija IV [akabente]). Ova seoba bila je dosta mava od prethodne, preteno usmerena ka Sremu. Istovremeno je Austrija izgubila Vlašku, pa i velike mase Rumuna beše odatle u Banat. Posle ovih burnih događaja sa početka 18. veka nastupio je znatno mirniji period, koji je uz kraje prekide potrajao sve do početka 20. veka.

Teritorija Vojvodine izala je iz tog dugog nemirnog perioda strahovito opustošena: stanovništvo je gotovo istrebjeno ili se razbežalo, nasele su spašena i uništena, privreda je zamrla itd. Procenjuje se da tada na ovoj teritoriji Vojvodine nije bilo više od 100.000 stanovnika (Popović, 1952). U Bačkoj su dominirali Srbi i Buvevci na severu, u Banatu Srbi i Rumuni, a u Sremu Srbi i nešto malo Hrvata i Klimenta (Albanci katoličke vere koji su ovamo došli zajedno sa Srbima u vreme njihovih seoba naselivši Hrtkovce i Nikince; kasnije su se pohrvatili). Tadašnju etničku sliku Vojvodine dosta verno ilustruje popis poreskih domaćinstava u Bačkoj 1720. godine. Od 3.111 popisanih domaćinstava, njih 97,6% se prema onomastičkoj analizi može smatrati srpskim i buvevačkim, 1,9% mađarskim i 0,5% nemačkim (Acsády, 1896).

Vrlo brzo po osvajanju ovih predela javila se u Beču ideja o potrebi naselećavama osvojenih oblasti. Motivi su bili vojno-politički (zaštita granice sa Turskom), ali i isto merkantilistički, pošto je državna kasa bila ispražnena dugim ratovima. Mođda je i važniji kriterijum prilikom izbora kolonista bilo njihovo znanje zanata ili višnost poqoprivredi, nego njihova lojalnost i hrabrost. Tokom 18. i 19. veka u nekoliko kolonizacija, koje su najsystematičnije bile tokom vladavine Marije Terezije (1740-1780) i Josifa II (1780-1790), dosele se na teritoriju današnje Vojvodine etnički i verski [arolika populacija: Nemci, Mađari, Slovaci, [esi, Rusini, Hrvati, Bugari, Jermeni, Cincari, Romi, Jevreji, Poqaci, Italijani, Francuzi, [panci itd. Srbi i Rumuni, koji su uglavnom bili graničari i stočari, a samim tim i mave pogodni za intenziviranje privrede, nisu u većoj meri obuhvatani kolonizacijom, nego su se uglavnom stihijski doselećavali. Njihova pravoslavna vera kvarila je `eće vlasti da promeni etnički i verski karakter ovog prostora, pa oni i zbog toga nisu bili rado višeni kao doselećenici (Jankulov, 1961).

U periodu do Nagodbe (1867) Nemci su imali prioritet u naselećavama ovih predela. Prvi nemački kolonisti sreću se u Bačkoj već 1712. godine, ali njihova masovna kolonizacija započela je posle 1716. godine. Nemci su preteno naselećavani u zapadnom i centralnom delu Bačke i južnom i centralnom delu Banata. Mađari prvi put masovnije dolaze u ove krajeve posle ukidanja Vojne granice na Tisi i Morišu. Naime, posle razvojačewa (1750)

Srbi, koji su do tada bili dominantna etnička grupa u Potisju, sele se u Ukrajinu ili ka jugu, ka Dunavu i Savi. Umesto njih se na sever Banke i u Potisje doseljavaju Mađari, čime je oblikovan snažan mađarski etnički blok na ovim teritorijama. Prvi Slovaci i Rusini stigli su na teritoriju današnje Vojvodine 1745. godine. Naseljavani su uglavnom na feudalnim posedima u Provincijalu, a znatno ređe i u Vojnoj granici. Slovaci su se nastanjivali unutrašnjim migracijama dosta rano (prvi put po Vojvodini: srednja i južna Baka, srednja i južna Banat, severni i istočni Srem, dok su Rusini uglavnom skoncentrisani u srednjoj Bakoju i nekim naseljima zapadnog Srema. Jermeni su u većem broju javljaju posle pada Beograda u turske ruke 1739. godine. Kao bogati trgovci uglavnom su se nastanjivali po gradovima (Zemun, Novi Sad, Pančevo, Zrenjanin itd.). Svojim kapitalom doprineli su bržem privrednom napredku tih gradova. Posebno je to evidentno kod Novog Sada, koji se domogao privilegija slobodnog kraljevskog grada mada i najpre zahvaljujući novcu jermenskih trgovaca. Italijani, Francuzi i Poljaci naseljavani su preteno u Banat radi razvoja različitih vidova privredne delatnosti: vinogradarstva, gajenje pirinča, proizvodnje papira i svile itd. Međutim, Poljaci i Italijani, nenavikli na ovdešnju klimu, nisu uspeli da se održe, već su košeni malarijom, kolerom i drugim bolestima brzo nestali. Francuzi koji su poreklom bili iz Alzasa održali su se u tri nekadašnja naselja koja čine današnje Banatsko Veliko Selo: Sen Huberu, Arlevilu i Solturu, ali su se kasnije ponemicali (Jankulov, 1961). Svim ovim imigracijama formiran je krajem 18. veka etničko-verski mozaik koji se nije bitnije menjao sve do sredine 20. veka, do završetka Drugog svetskog rata.

Revolucionarna 1848. godina nije značajnije narušila dotadašnju etničku strukturu, mada su borbe vođene na teritoriji današnje Vojvodine bile duge i krvave. U tim sukobima su se sa jedne strane našli Srbi, Hrvati i Nemci, a sa druge Mađari. Taj drugi pokušaj Mađara da izborne nezavisnost od Austrije završio se takođe neuspešno.

Sledeći značajan istorijski događaj desio se 1867. godine. Austrija se posle izgubljenog rata sa Pruskom našla u dubokoj političkoj krizi, pa je bila prinuđena na ustupke da bi očuvala državu. Tako je nastao kompromis između ove i Ugarske poznat u istoriji kao Nagodba. Ovim aktom je teritorija današnje Vojvodine prešla pod neposrednu upravu vlasti iz Budimpešte. Naravno, time su se bitno promenile i okolnosti demografskog razvoja ovog prostora. Sada su primat u naseljavanju imali Mađari, koji su ujedno, uz retke Nemce, Slovake i Bugare, bili jedini doseljenici u Vojvodinu. Ipak, treba reći da su te imigracije znatno zaostajale po svom obimu za onima iz 18. veka, zbog čega je populacioni razvoj bio preteno zasnovan na velikom prirodnom priraštaju. Naseljavanje mađarskog `ivlja vršeno je najviše u banatskom Podunavju (Skorenovac, Ivanovo, Vojlovica itd.).

Odmah posle Nagodbe, po~iwe Ugarska statisti~ka slu`ba da vr{i savremene popise stanovni{tva u jednakim vremenskim intervalim, zahvaquju}i kojima mo`emo znatno preciznije da pratimo razvoj etni~ke strukture na dana{woj teritoriji Vojvodine. Tako na primer, 1880. godine Srbi su ~inili 35,5% ukupne vojvo|anske populacije, Nemci 24,4%, Ma|ari 22,6%, Buvevci i Hrvati 6,2% itd. (Kocsis, 1995). Ali, ovakav proporcionalni odnos u 20. veku je do`iveo drasti~nu promenu.

Promene u etni~koj strukturi tokom 20. veka

Razvoj etni~ke strukture na prostoru dana{we Vojvodine tokom ovog perioda mo`emo podeliti u nekoliko faza. Prva od wih vezana je za period austrougarske dominacije do 1918. godine. Wu karakteri{e rast apsolutnog broja gotovo svih etni~kih grupa, pre svega zbog velikog prirodnog prira{taja (11-14 ‰). Me|utim, relativni porast vojvo|anskih etni~kih grupa bio je dosta neujedna~en. Najdinami~nije je rastao broj Ma|ara, {to je i razumqivo, po{to je taj proces u sebi sublimirao velik prirodni prira{taj, imigraciju i etni~ku asimilaciju ("ma|arizaciju"). Zbog toga je broj Ma|ara izme|u 1880. i 1910. godine porastao u jugoisto~noj Ba~koj za 66,3%, u sredwem i ju`nom Banatu za 82,3%, a u

Tabela 1

Promene etničkog sastava stanovništva Vojvodine u 20. veku.

Etnička grupa	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Srbi	483176 33,7%	512628 33,8%	533466 34,7%	613910 37,8%	827633 50,4%	865538 50,9%	101771 3 54,9%	108913 2 55,8%	110737 5 54,4%	114372 3 56,8%
Mađari	378634 26,4%	425711 28,1%	371006 24,2%	376176 23,2%	428554 26,1%	435179 25,6%	442560 23,9%	423866 21,7%	385356 18,9%	339491 16,9%
Nemci	336430 23,5%	324180 21,4%	335902 21,9%	328631 20,2%	28869 1,8%	- -	- -	7243 0,4%	3808 0,2%	3873 0,2%
Hrvati	34285 2,3%	34298 2,3%	129788 8,5%	132517 8,2%	132980 8,1%	127027 7,5%	145341 7,8%	138561 7,1%	109203 5,4%	74808 3,7%
Slovaci	53832 3,8%	56697 3,8%	58273 3,8%	- -	69622 4,2%	71153 4,2%	73830 4,0%	72795 3,7%	69549 3,4%	63545 3,1%
Rumuni	74718 5,2%	75323 5,0%	67678 4,4%	- -	57899 3,5%	57218 3,4%	57259 3,1%	52987 2,7%	47289 2,3%	38809 1,9%
Crnogorci	- -	- -	- -	- -	30531 1,9%	30516 1,8%	34782 1,9%	36416 1,9%	43304 2,1%	44838 2,2%
Rusini	12663 0,9%	13497 0,9%	13644 0,9%	- -	22077 1,3%	23038 1,4%	- -	20109 1,0%	19305 1,0%	17652 0,9%
Makedonci	- -	- -	- -	- -	9062 0,6%	11622 0,7%	15190 0,8%	16527 0,8%	18897 0,9%	17472 0,9%
Jugosloveni	- -	- -	- -	- -	- -	- -	3174 0,1%	46928 2,4%	167215 8,2%	174295 8,7%
Ostali	59010 4,2%	72970 4,8%	26037 1,7%	172924 10,6%	33530 2,1%	78254 4,6%	65116 3,5%	47969 2,5%	63471 3,2%	95383 4,7%
UKUPNO	143274 8 100,0%	151530 4 100,0%	153579 4 100,0%	162415 8 100,0%	164075 7 100,0%	169954 5 100,0%	185496 5 100,0%	195253 3 100,0%	203477 2 100,0%	201388 9 100,0%

Sremu čak za 130% (Kocsis, 1995). U tom periodu došlo je i do maweg pada broja i udela Nemaca. Naime, u periodu između 1899. i 1913. godine, teritoriju današnje Vojvodine, najviše Banat, zahvatila je velika emigracija. Smatra se da je u navedenom periodu 150.000 ljudi emigriralo sa ovih prostora, najviše u Ameriku i druge prekookeanske zemlje. Više od polovine tih emigranata bili su Nemci (53%), dok su pripadnici ostalih etničkih zajednica znatno manje učestvovali u njima: Srbi (18%), Mađari (10%) itd. (Kocsis, 1995).

Posledice Prvog svetskog rata (1914-1918) možemo podeliti u dve grupe. Jednu bi činile posledice izazvane samim ratom: fizički gubici (na frontu u borbi ili u pozadini usled epidemija) i demografski (negativan prirodni priraštaj), a drugu grupu predstavljaju posledice izazvane završetkom rata i promenom državne vlasti (iseljavanje nekih etničkih grupa, promene u etničkom izjažavanju itd.). Ako uporedimo rezultate popisa 1910. i 1921. godine (tabela 1) vidimo da broj svih etničkih grupa raste, a opada samo Mađara i Rumuna. Ekstremni porast registrovan je kod Hrvata, što je posledica promene u izjažavanju dotadašnjih Buvevaca, odnosno njihovim konvertiranjem u Hrvate. Broj Mađara opao je iz razumljivih razloga, pošto je došlo do masovne seobe dotadašnjih državnih službenika i inteligencije u matičnu zemlju. Sličan razlog objašnjava i smanjenje broja Rumuna, jer je sada u neposrednoj blizini bila granica njihove matične države. U međuratnom periodu došlo je i do kolonizacije dobrovoljnog stanovništva u Vojvodinu, njih oko 48.000, čime je nešto povećan broj Srba na ovom prostoru.

Drugi svetski rat imao je znatno teže posledice po etnički sastav stanovništva Vojvodine. Značaj ratnih gubitaka (izuzev kada su u pitanju Jevreji) daleko su premašile posledice migracionih kretanja. Prvo je došlo do iseljavanja i proterivanja Nemaca iz Vojvodine i čitave Jugoslavije, a zatim je u njihova naseleba izvršena kolonizacija jugoslovenskog stanovništva. Od ukupno 225.696 kolonista, njih 162.447 su bili Srbi, 40.176 Crnogorci, 12.000 Makedonci, 7.134 Hrvati, 2.091 Slovenci itd. (Gašević, 1984), mada se neki od njih nisu zadržali u Vojvodini već su se vratili u zavičaj. Time je značajno promenjen i čitav etnički sastav Vojvodine, pošto su Srbi, narod koji je tokom čitavog posmatranog perioda imao relativnu etničku većinu, sada zadobili apsolutnu etničku većinu. Istovremeno su Nemci, treća po brojnosti etnička zajednica u Vojvodini, gotovo u potpunosti nestali sa ovih prostora. Značajan porast zabeležili su i Mađari, ali je to delom i posledica konvertiranja oko 15.000 Nemaca u njihove redove.

Tokom posleratnog perioda, sve do sredine 60-ih godina, broj gotovo svih etničkih grupa rastao je usled visokih stopa prirodnog priraštaja. Nešto dinamičniji

porast imali su Srbi i Crnogorci zbog imigracije njihovih sunarodnika iz drugih delova bivše SFRJ. Međutim, tokom poslednje dve decenije dolazi do pada vrednosti prirodnog priraštaja, što dovodi do smanjenja brojnosti većine etničkih grupa u Vojvodini: Mađara, Hrvata, Slovaka, Rumuna, Rusina itd. Srbi su imali porast i u ovom periodu, što je posledica imigracije i asimilacije, dok je porast broja Crnogoraca i Makedonaca posledica njihovog kontinuiranog doseljavanja.

Velika etnička heterogenost u Vojvodini rezultirala je brojnim mešovitim brakovima i izjašnjavanjem značajnog dela populacije za Jugoslovene, što je u osnovi svojevrstan oblik anacionalnog deklarisanja. Ova grupa je već 1981. godine postala treća po brojnosti, a za razliku od drugih delova Jugoslavije gde je broj i udeo Jugoslovena drastično opao u popisu 1991. godine, on se u Vojvodini još i povećao.

Tabela 2

Naseља u Vojvodini prema etničkoj dominaciji (prema popisu 1991.)

Etnička grupa	Broj i udeo naseља sa			
	Apsolutnom većinom		Relativnom većinom	
	broj	%	broj	%
Srbi	294	63,4	19	4,1
Mađari	80	17,2	6	1,3
Rumuni	18	3,9	2	0,4
Slovaci	13	2,8	3	0,6
Hrvati	5	1,1	9	1,9
Rusini	3	0,6	-	-
Crnogorci	1	0,2	4	0,9
Buževci	1	0,2	3	0,6
Česi	1	0,2	-	-
Makedonci	-	-	1	0,2
Jugosloveni	-	-	1	0,2
UKUPNO	416	100,0	48	100,0

Promene u verskoj strukturi tokom 20. veka

Verska struktura vojvođanske populacije u osnovi se poklapa sa etničkom. Katolici su sve do kraja Drugog svetskog rata bili najbrojnija verska zajednica (Hrvati, većina Mađara i deo Nemaca), a zatim su to pravoslavci (Srbi i Rumuni). Protestanti su kontinuirano zauzimali treće mesto po brojnosti (Slovaci, deo Nemaca i Mađara). Judaisti su posle Drugog svetskog rata gotovo potpuno nestali iz Vojvodine, dok se muslimani javljaju u značajnijem broju tek u tom periodu.

Od šest popisa stanovništva u 20. veku (tabela 3) koji su registrovali stanovništvo prema verskoj pripadnosti, najinteresantniji je onaj iz 1953. godine. U wemu su jedini put ukr{teni podaci etni~ke i verske pripadnosti, pa nam on pru`a obiqe interesantnih podataka. Tako na primer, pravoslavce su ~inili najvi{e Srbi (79,0%), Rumuni (6,5%) i Crnogorci (1,2%), me|u katolicima najbrojniji su bili Ma|ari (69,6%) i Hrvati (20,3%), protestantima Slovaci (60,8%) i Ma|ari (29,3%), Rusini su bili prete`no grkokatolici (unijati) itd. Ni{ta mawe nije interesantna i analizi etni~kih grupa prema verskoj pripadnosti: Srbi su najvi{e bili pravoslavci (79,0%) i ateisti (19,7%), Hrvati katolici (88,8%) i ateisti (9,5%), Slovenci isto katolici (70,2%) i ateisti (23,0%), Makedonci pravoslavci (72,0%) i ateisti (24,5%), Crnogorci ateisti (69,0%) i pravoslavci (30,2%), Jugosloveni katolici (76,6%), muslimani (10,4%) i ateisti (9,3%), Slovaci protestanti (87,1%), katolici (5,8%) i ateisti (3,4%), Ma|ari katolici (89,8%), protestanti (7,1%) i ateisti (2,5%), Rumuni pravoslavci (87,9%) i ateisti (4,5%) itd. (Kico{ev, 1995).

Tabela 3

Promene u verskom sastavu stanovništva Vojvodine u 20. veku.

Veroispoves t	1900.	1910.	1921.	1931.	1953.	1991.
Pravoslavci	556128 38,8%	593215 39,1%	611940 39,8%	689296 42,4%	775722 45,3%	117069 4 58,1%
Katolici	679533 47,4%	719471 47,5%	724958 47,2%	727213 44,8%	561617 32,8%	458683 22,8%
Protestanti	152980 10,7%	160221 10,6%	159182 10,4%	158280 9,8%	105173 6,2%	78925 3,9%
Judaisti	23510 1,7%	22218 1,5%	19528 1,3%	- -	651 0,0%	284 0,0%
Muslimani	- -	- -	1870 0,1%	1654 0,1%	3254 0,2%	9775 0,5%
Ostali	20597 1,4%	20179 1,3%	18316 1,2%	47715 2,9%	266202 15,5%	295528 14,7%
UKUPNO	143274 8 100,0%	151530 4 100,0%	153579 4 100,0%	162415 8 100,0%	171261 9 100,0%	201388 9 100,0%

Interesantno je da prema rezultatima popisa 1991. godine, u vreme nacionalnih, a samim tim i verskih euforija, broj lica koja ne pripadaju ni jednoj veroispovesti je porastao. Me|utim, kao i u slu~aju etni~kih prilika, u Vojvodini dolazi sve vi{e do izra`aja verska homogenizacija, {to je samo jedna od posledica

novijeg političko-demografskog razvoja u Vojvodini i njenom neposrednom okruženju.

Promene posle popisa iz 1991. godine

Početak 90-ih godina nagovestio je nove značajnije promene u etničkom sastavu stanovništva Vojvodine. Zahuktali nacionalizam u republikama bivše SFRJ dovodio je do iseljavanja jugoslovenskih naroda u njihove matične republike. U Vojvodini to se najviše osetilo po iseljavanju Hrvata i njihovom ponovnom izjavavanju za Buževce i Ljčke, odnosno doseljavanju Srba iz Hrvatske i BiH. Izbijanjem sukoba na prostoru bivše SFRJ ovi procesi su kulminirali. Velike mase srpskih izbeglica utočište su našle u Vojvodini, dok je istovremeno jedan broj pripadnika nacionalnih manjina napustio Pokrajinu. Međutim, nešto njihova emigracija nije bila izazvana samo političkim razlozima (nesigurnost, odbijanje mobilizacije i sl.) već i ekonomski (teški uslovi života zbog međunarodnih ekonomskih sankcija prema SRJ). Zbog toga se iz Vojvodine iselio i jedan deo srpskog starosediškog stanovništva. O veličini svih ovih promena nemamo kvantitativnih pokazatelja, koje je svakako utvrditi naredni popis stanovništva. Precizniji podaci jedino postoje za broj i strukturu izbeglih i prognanih lica, koja su utočište našla u Vojvodini.

Prema rezultatima Popisa izbeglica i ostalih ratom pogođenih lica u SR Jugoslaviji, koji je obavljen tokom maja i juna 1996. godine, od ukupno 646.066 registrovanih izbeglica u SR Jugoslaviji, njih 95,6% u trenutku popisa nalazilo se u Srbiji a 4,4% u Crnoj Gori. Na teritoriji AP Vojvodine utočište je našlo 257.739 izbeglica,¹ što je 42,0% od njihovog ukupnog broja u Srbiji.² Ovako obimna imigracija nije do sada zabeležena na ovim prostorima i svojim apsolutnim brojem prevazilazi poznatu posleratnu kolonizaciju (1945-1948) južnoslovenskog života iz Italije nekadašnje Jugoslavije u Vojvodinu. Ovako veliki priliv novog stanovništva izazvao je velik niz, kako pozitivnih tako i negativnih promena u demografskoj i socijalnoj sferi.

Prema navedenom popisu, pristizanje prvih izbeglica u sadašnju SR Jugoslaviju hronološki se podudara sa prvim znacima secesije u bivšoj SFRJ: u Sloveniji već tokom 1990. godine, u Hrvatskoj sredinom 1991. godine, a u Bosni i Hercegovini od početka ratnih sukoba u aprilu

¹ Ovo je podatak Gradskog zavoda za statistiku iz Beograda koji je izvršio automatsku obradu podataka popisa izbeglica i iste publikovao u vidu elektronskih medija (na disketama). Publikacija UNHCR navodi 259.719 izbeglica u Vojvodini: 229.811 sa međunarodno priznatim statusom izbeglica (C1) i 29.908 drugih ratom pogođenih lica (C2).

² Ostatak izbeglica u Srbiji raspoređen je u sledećoj teritorijalnoj proporciji: 27,7% u Beogradu, 27,0% u Srednjoj Srbiji i 3,3% na Kosovu i Metohiji.

1992. godine. Tokom 1993. i 1994. ovaj broj se stabilizovao ili čak smanjio, da bi 1995. godine, posle pada Republike Srpske Krajine, taj broj kulminirao. Primena Dejtonskog mirovnog sporazuma, pre svega predaja srpskog dela Sarajeva Muslimansko-Hrvatskoj Federaciji, dovela je početkom 1996. godine do poslednjeg većeg talasa izbeglica.

Tabela 4: Izbeglice u Vojvodini prema vremenu dolaska

Godina	Broj izbeglica	%
1990.	973	0,4
1991.	21.304	8,3
1992.	53.424	20,7
1993.	14.849	5,8
1994.	11.529	4,5
1995.	133.829	51,9
1996.	15.548	6,0
Nepoznato	6.283	2,4
UKUPNO	257.739	100,0

Iz tabele 4 lako je uočljivo da je najveći deo izbeglica, njih više od pola, u Vojvodinu pristigao 1995. godine, posle hrvatskog etničkog čišćenja zapadnih srpskih etničkih oblasti, koje su se tada nalazile u okviru Republike Srpske Krajine. Drugi značajan talas izbeglica stigao je u Vojvodinu nešto pre, u vreme otpočinjavanja etničko-verskog rata na teritoriji Bosne i Hercegovine 1992. godine. Zatim po brojnosti dolazi priliv izbeglica 1991. godine, u vreme otpočinjavanja rata u Hrvatskoj. Ovaj talas pretežno su činile izbeglice iz urbanih centara i delova Hrvatske koji su ostali van kontrole tadašnje JNA i lokalnih srpskih teritorijalaca.

Najveći deo izbeglica odlučio se da utočište potraži u Vojvodini jer su im tu bili rođaci, koji su ovamo pristigli tokom posleratne organizovane kolonizacije ili kasnijim stihijnim migriranjem. Zbog toga je veoma interesantna analiza izbeglica prema mestu njihovog ranijeg stalnog prebivališta.

Tabela 5: Izbeglice u Vojvodini prema mestu ranijeg prebivališta³

Ranije prebivalište u:	Broj izbeglica	%
BiH	97.474	37,8

³ Prema podacima UNHCR u Vojvodini je bilo 91.219 izbeglica iz Bosne i Hercegovine (71.675 sa teritorije Muslimansko-Hrvatske Federacije i 19.544 sa teritorije Republike Srpske), 134.125 iz Hrvatske (119.764 iz nekadašnje UNPA zona i 14.361 iz drugih delova Hrvatske), 533 iz Makedonije, 1.021 iz Slovenije, 402 iz SR Jugoslavije i 2.511 nepoznatih. Ukupno 229.811 izbeglica (nisu uračunata raseljena lica koja nemaju izbeglički status priznat od strane UNHCR).

Hrvatskoj	139.231	54,0
Makedoniji	642	0,2
Sloveniji	1.455	0,6
SR Jugoslaviji	1.515	0,6
Nepoznato	17.422	6,8
UKUPNO	257.739	100,0

Podaci iz tabele 5 analogni su onim iz tabele 4, pošto i oni ukazuju da je u Vojvodinu najviše izbeglo stanovništvo iz Hrvatske (više od polovine ukupnog broja izbeglica i raseljenih lica u Pokrajini), kao što je u tabeli 4 isto to signalizirao podatak za 1995. godinu. Po brojnosti dalje slede izbeglice i prognana lica iz Bosne i Hercegovine, zatim iz SR Jugoslavije (blizina ratnih sukoba, etničko-verska netrpeljivost i sl.), Slovenije i Makedonije, uz relativno veliki broj lica čije ranije mesto boravka nije poznato.

U tesnoj vezi sa zavičajnim poreklom je i etnička pripadnost izbeglih i raseljenih lica. Najveći deo izbeglica je tokom prethodnog rata poticao sa teritorija gde je njihova etnička grupa predstavljala većinu ili se nalazila pod vojno-administrativnom kontrolom druge etničke grupe.

Tabela 6: Izbeglice u Vojvodini prema etničkoj pripadnosti

Nacionalnost	Broj izbeglica	%
Srbi	242.340	94,0
Crnogorci	831	0,3
Hrvati	2.508	1,0
Muslimani	1.054	0,4
Slovinci	82	0,0
Makedonci	158	0,1
Albanci	15	0,0
Mađari	305	0,1
Romi	101	0,1
Jugosloveni	4.373	1,7
Ostali	5.972	2,3
UKUPNO	257.739	100,0

Prema podacima obrađenim od strane Gradskog zavoda za statistiku Beograda, u Vojvodini su ubedljivo najbrojnije bile izbeglice srpske nacionalne pripadnosti.⁴

⁴ Podaci UNHCR za celitavu teritoriju SR Jugoslavije pokazuju dosta sličnu etničku proporciju: 91,1% Srbi, 1,0% Crnogorci, 0,8% Hrvati, 1,2% Muslimani, 1,6% Jugosloveni, 3,6% ostali i 0,7% nepoznati.

Po svojoj brojnosti, za wima su sledile izbeglice izja{wene kao Jugosloveni u etni~kom smislu, Hrvati, Muslimani i Crnogorci.

Veoma va`no demografsko obele`je svakog stanovni{tva je wegova struktura prema polu i starosti, po{to je time odre|en ~itav niz drugih demografskih obele`ja, kao i, u ostalom, biolo{ka budu}nost te populacije.

Tabela 7: Izbeglice u Vojvodini prema polu i starosti

Starost (u godinama)	Mu{kih	@enskih
0-4	5.135	4.927
5-9	8.826	8.590
10-14	10.299	9.853
15-19	10.683	10.318
20-24	10.062	10.286
25-29	8.714	9.317
30-34	8.890	9.860
35-39	9.828	10.899
40-44	11.080	11.004
45-49	9.255	8.675
50-54	5.214	5.254
55-59	6.590	7.156
60-64	7.092	8.239
65-69	6.414	7.267
70-74	2.950	5.230
75 i vi{e	1.397	2.966
UKUPNO	124.329	133.410

Na osnovu podataka iz tabele 7, koja prikazuje polno-starosnu strukturu izbegli~ke populacije u Vojvodini po petogodi{wim starosnim grupama, uo~qivo je da postoji mawi debalans u polnoj strukturi. Naime, tokom posmatranog perioda (1990-1996) u Vojvodinu je pristiglo 124.329 mu{karaca (48,2%) i 133.410 `ena (51,8%). Iz pomenute tabele vidi se i da je starosna struktura izbeglica dosta povoljna. Najmnogoqudnije petogodi{we starosne grupe ili kohorte su starosti 40-44, 15-19, 35-39, 20-24 i 10-14 godina, dakle re~ je o prete`no mlaje sredove~nom i mladom stanovni{tvu.

Struktura izbeglica u Vojvodini prema wihovoj {kolskoj spremi tako|e je veoma interesantna sa stanovi{ta ukupne demografske analize ove populacije.

Tabela 8: Izbeglice u Vojvodini prema {kolskoj spremi

[kolska sprema	Broj izbeglica	%
Bez obrazovanja	54.421	21,1
Osnovna	72.100	28,0
Srednja	97.457	37,8

Viša	10.724	4,2
Visoka	9.772	3,8
Poslediplomska	312	0,1
Nepoznato	12.953	5,0
UKUPNO	257.739	100,0

Podaci iz tabele 8 ilustruju dosta nepovoľnu situaciju vezanu za ovo demografsko obele`je u odnosu na izbegli~ku populaciju. Veoma je velik udeo lica bez {kole (21,1%) i sa samo osnovnim obrazovawem (28,0%). Najbrojniji segmen u ovoj strukturi su lica sa sredwim obrazovawem (37,8%), dok je udeo onih sa vi{im, visokim ili poslediplomski obrazovawem veoma mali (ukupno 8,1%).

Zanimawe ili delatnost je jedno od najva`nijih socio-ekonomskih obele`ja u demografiji.

Tabela 9: Izbeglice u Vojvodini prema zanimawu

Zanimawe	Broj izbeglica	%
Poqoprivrednici	9.554	3,7
Radnici	80.534	31,3
Priv. preduzetnici	642	0,3
Dru{tvena za{tita	1.309	0,5
Vojna lica	1.582	0,6
Slu`benici	17.377	6,7
Prosvetni radnici	4.408	1,7
Zdravstveni radnici	3.729	1,4
In`ivleri	4.263	1,7
Umetnici	180	0,1
Sportski radnici	50	0,0
Sve{tena lica	74	0,0
Doma}ice	33.727	13,1
Penzioneri	21.474	8,3
Izdr`avana lica	72.837	28,3
Ostala zanimawa	5.999	2,3
UKUPNO	257.739	100,0

Tabela 9 ujedno prikazuje strukturu izbegli~kog stanovni{tva prema ekonomskoj aktivnosti pre dolaska u izbegli{tvo. Aktivnih lica je ubedqivo najvi{e i ona ~ine ~ak 63,4% ukupne posmatrane populacije, zatim za wima slede izdr`avana lica (28,3%), dok je lica sa li~nim prihodom najmawe (8,3%). U okviru aktivnih lica javqa se uobi~ajeni spektar zanimawa, u kojem predwa~e radnici, doma}ice, slu`benici i poqoprivrednici.

Stepen integracije izbeglica, pogotovo sa socio-ekonomskog aspekta, najlakše se može utvrditi analizom njihovog trenutnog radnog statusa.

Tabela 10: Izbeglice u Vojvodini prema radnom statusu

Radni status	Broj izbeglica	%
Rad na određeno vreme	9.076	3,5
Rad na neodređeno vreme	15.547	6,0
Penzioneri	22.531	8,8
Nezaposleni	183.781	71,3
Nepoznato	26.804	10,4
UKUPNO	257.739	100,0

Podaci iz tabele 10 ilustruju veoma nezavidan ekonomski položaj izbegličke populacije u Vojvodini. Najveći deo (71,3%) nije zaposlen i prinuđen je da živi od pomoći, povremenih poslova ili lične ušteđevine. Jedan mali deo izbeglica uspeo je da nađe zaposlewe na određeno vreme (6,0%), a još mali deo na neodređeno (3,5%), žime su, koliko toliko uspeali da obezbede normalnije uslove za svoju egzistenciju.

Tabela 11: Izbeglice u Vojvodini prema broju i veličini domaćinstava

Veličina domaćinstva	Broj članova domaćinstva	%
1 član	38.181	36,4
2 člana	23.534	22,4
3 člana	17.412	16,6
4 člana	16.332	15,6
5 članova	5.558	5,3
6 članova	2.441	2,3
7 i više članova	1.426	1,4
UKUPNO	104.884	100,0

Tabela 11 daje strukturu izbegličkih domaćinstava u Vojvodini prema njihovom broju i veličini. Iz tih podataka vidi se da su prosečno izbegličko domaćinstvo činila 2,5 člana. Najbrojnija su samačka domaćinstva (36,4%), što najbolje ilustruje sve negativne posledice rata na porodicu i domaćinstvo, prvenstveno kroz njihovo razdvajawe ili raspadaawe.

Drugi važan pokazatelj stepena integracije izbeglica je vrsta smeštaja u kojem trenutno borave.

Tabela 12: Izbeglice u Vojvodini prema vrsti smeštaja

Vrsta sme{taja	Broj izbeglica	%
Kod prijateqa ili rodbine	131.477	51,0
Iznajmqeni stan	59.143	22,9
Kolektivni sme{taj	14.427	5,6
Sopstveni sme{taj	29.061	11,3
Ostalo	22.378	8,7
Nepoznato	1.253	0,5
UKUPNO	257.739	100,0

Na osnovu podataka iz tabele 12 lako je zakqu~iti da se vi{e od polovine izbeglica u Vojvodini smestilo kod svojih prijateqa i rodbine. Znatan deo wih bio je u mogu}nosti da sebi obezbedi sme{taj u iznajmqenim stanovima (22,9%) ili ~ak da ih kupi (11,3%). U kolektivnim sme{tajima na{ao se relativno mali deo izbegli~ke populacije u Vojvodini (5,6%).

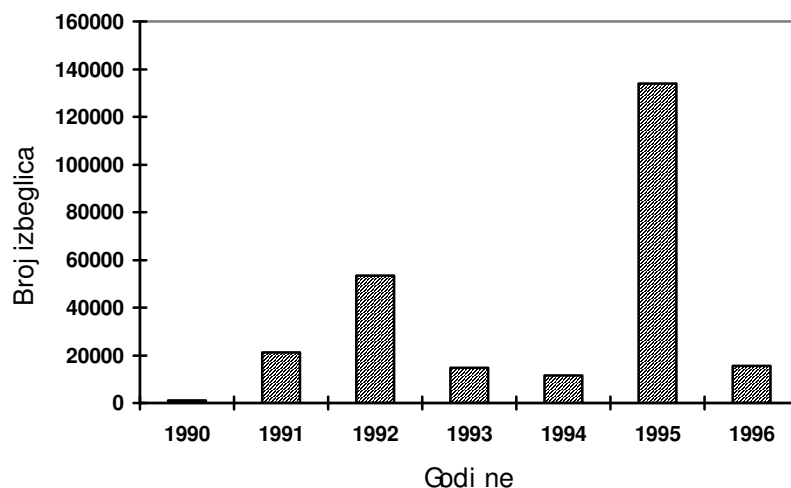
Tabela 13: Izbeglice u Vojvodini prema planovima za budu}nost

Planovi za budu}nost	Broj izbeglica	%
Povratak u prethodno prebivali{te	22.826	8,8
Naseqavanje u neku dr`avu biv{e SFRJ	3.500	1,4
Ostanak u SR Jugoslaviji	162.981	63,2
Odlazak u inostranstvo	17.467	6,8
Nepoznato	50.965	19,8
UKUPNO	257.739	100, 0

Tabela 13 prikazuje planove za budu}nost izbeglica u Vojvodini, odnosno wihove namere i teritorijalno opredelewe za nastavak normalnog `ivota. Najve}i deo wih planira da ostane u SR Jugoslaviji. Za ovu soluciju uglavno su se odlu~ile izbeglice i raseqena lica koja u SR Jugoslaviji imaju ro}ake i prijateqe, odnosno neka materijalna dobra. I jedno i drugo su dobra osnova za uspe{nu integraciju. Izrazito mali segment izbeglica se odlu~io za povratak u prethodno prebivali{te. Wihove razloge ne treba tra`iti u nostalgiji, ve} pre u materijalnoj sferi: napu{tena imovina, penzije i sl. Za~u|uje da je tek tre}a solucija po masovnosti odlazak u inostranstvo. Me|utim, i ostanak izbeglica u SR Jugoslaviji i wihov trajni odlazak u inostranstvo ne zavise samo od wihove voqe, ve} od ~itavog niza dr`avni, politi~kih, humanitarnih i drugih okolnosti.

Na osnovu prethodnih deset tabela moguće je samo delimično uočiti najznačajnije demografske momente, ali i na osnovu njih mogu se dati neke generalne ocene i zaključci.

Priliv izbeglica u Vojvodinu između 1990. i 1996. godine⁵ može se po svojim dimenzijama porediti sa poznatom posleratnom kolonizacijom 1945–1948. godine. Međutim, za razliku od pomenute kolonizacije, priliv izbeglica imao je stihijni karakter i dešavao se u velikim talasima koje su pokretali ratni sukobi i promene kontrole nad nekom teritorijom.

Graf 1: Dinamika pristizawa izbeglica u Vojvodinu

Razmeštaj i koncentraciju izbegličkog `ivqa u Vojvodini takođe karakteriše stihijnost.⁶ Najveći deo izbeglica utočište je potražio kod svojih prijatelja i rođaka, koji su pre pedesetak godina kolonizovani u Vojvodinu. Na taj način propuštena je velika šansa da se putem planskog naseľavawa revitalizuju opustela vojvođanska sela, pre svih ona uz granicu sa Rumunijom.

Dolazak izbeglica u Vojvodinu u suštini predstavља u istoriji najveću imigraciju srpskog naroda u ove krajeve. Dolaskom gotovo četvrt miliona Srba u Pokrajinu, znatno je izmewena i dotadašwa etnička struktura ove regije.

⁵ Posle završetka popisa UNHCR-a bio je još jedan masovni talas izbeglica. Naime, krajem 1997. i početkom 1998. godine, u vreme uspostavljanja hrvatske vlasti u Sremsko-Barawskoj oblasti iz te regije se prema procenama UNHCR-a iselilo oko 50.000 lica, od kojih je većina prešla u Vojvodinu.

⁶ Prema popisu izbeglica, u Bačkoj je bilo 120.737 izbeglica, u Banatu 45.720, a u Sremu 91.282. U administrativno-teritorijalnom smislu, najveće izbeglica primili su Južnobančki (82.465) i Sremski okrug (80.412), a zatim su sledili Zapadnobančki (33.200), Južnobanatski (21.992), Sredwebanatski (15.324), Severnobančki (14.806) i Severnobanatski (9.540). Opštine sa najvećim relativnim brojem izbeglica su: Inđija (32,9 izbeglica na 100 stanovnika), Sremski Karlovci (32,7), Stara Pazova (31,9), Ruma (28,7), Apatin (25,8) itd.

Intenzivirawu ovog procesa još više je doprinelo iseqavawe jednog dela nacionalnih mawina.⁷

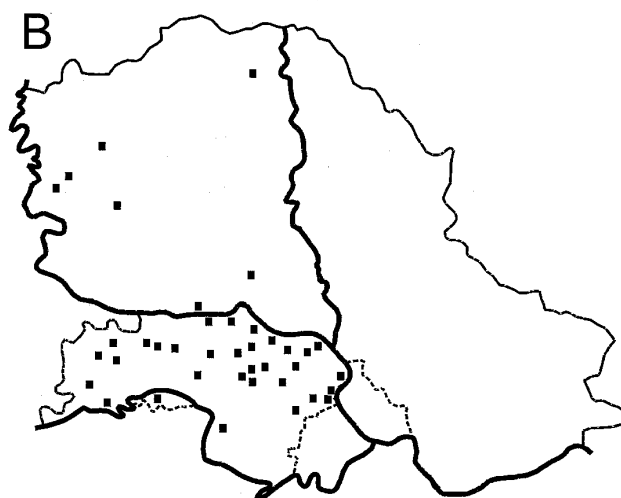
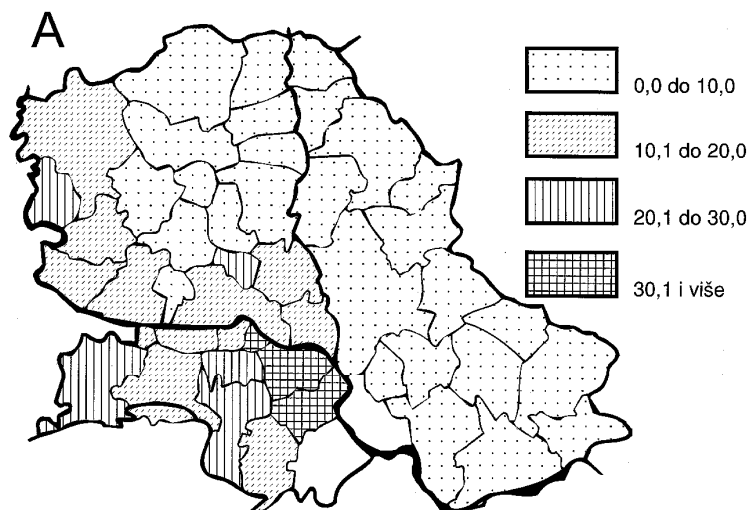
Graf 2: Udeo Srba u ukupnom broju izbeglica u Vojvodini

Me|utim, ni ova promena nije planski sprovedena, tako da su li{ene svake realnosti pritu`be nekih predstavnika pojedinih nacionalnih mawina da se dolazak izbeglica poku{ao od strane vlasti da se iskoristi za promenu etni~kog karaktera pojedinih delova Vojvodine.⁸ Dolazak izbeglica jeste u nekim naseqima doveo do promene etni~kog predznaka, ali to je posledica gotovo iskqu~ivo zamene imovine. Izmene takve vrste karakteristi~ne su samo za nekoliko naseqa u Sremu u kojima su Hrvati ranije imali ve}inu.⁹

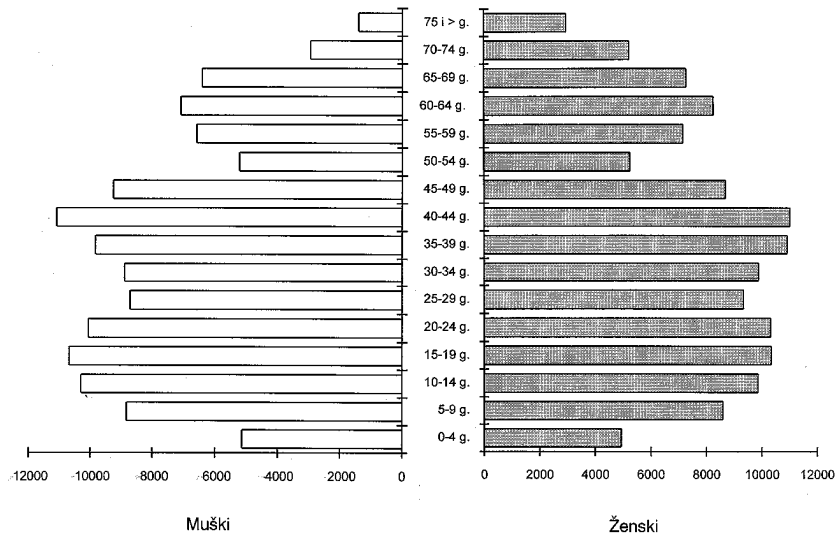
⁷ Prema nekim procenama u periodu izme|u 1991. i 1995. godine Vojvodinu je napustilo oko 40.000 do 50.000 pripadnika nacionalnih mawina.

⁸ Op{tine prete`no naseqene mawinskim `ivqem najmawe su primile izbeglica: Senta 1,0 izbeglica na 100 stanovnika, Ada i Kawi`a 1,6, Kova~ica 2,2 itd. Prosek za AP Vojvodinu je 12,8.

⁹ Interesantno je da su to ba{ naseqa i koja su relativno najviše primila izbeglica u Vojvodini. Tako na primer, na 100 stanovnika Hrtkovci su primili 123,3 izbeglice, Kukujevci 117,6, Stari Slankamen 109,2, Gibarac 108,2, Sremska Ra~a 89,2, Jarkovac 87,4, Novi Slankamen 80,2 itd.

Prilog 3: Teritorijalni razmeštaj izbeglica u Vojvodini:
prema broju
izbeglica na 100 stanovnika po općinama (A) i prema
naseqima
sa više od 30 izbeglica na 100 stanovnika (B)

Graf 3: Polno-starosna struktura izbeglica u Vojvodini

U biološko-demografskom smislu populacija Vojvodine je značajno profitirala dolaskom izbeglica, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu, pošto značajan udeo mladih obežava kakvu takvu perspektivu demografski posrnuloj Pokrajini.¹⁰ Pogotovo je to značajno sa aspekta rađawa, jer je fertilitet izbeglih Srпкиwa osetno veći od fertiliteta Srпкиwa iz Vojvodine. Povožna starosna struktura stanovništva reflektuje se i kroz ekonomsko-demografski kompleks, jer se velika većina izbegličke populacije nalazi u okviru ekonomski aktivnog stanovništva. Pošto su se mnogi od njih u prethodnom prebivalištu bavili agrarnim delatnostima, to može biti veliki podsticaj razvoju poqoprivrede, jedne od najvažnijih privrednih grana u Vojvodini. Tome u prilog ide činjenica da su mnoge izbeglice sa sobom dovukle i svoju poqoprivrednu mehanizaciju, kao i činjenica da je u Vojvodini jako mnogo napuštenih poqoprivrednih gazdinstava, da je cena poqoprivrednog zemljišta i kuća u selima relativno niska i sl.

Sa druge strane, dolazak izbeglica pogoršao je intelektualno-obrazovnu strukturu pokrajinske populacije, što je posledica velikog broja lica bez školske spreme ili samo sa osnovni obrazovawem međuwima.

Ni u sferi domaćinstava dolazak izbeglica nije uneo pozitivne promene, odnosno prosečna veličina izbegličkih domaćinstava je čak manja nego u Vojvodini.

Iz svega navedenog vidi se da je dolazak izbeglica u Vojvodinu jedan od najznačajnijih momenata u wenom demografskom razvoju tokom 20. veka, koji ima čitav niz pozitivnih i negativnih efekata na daći razvoj

¹⁰ U međupopisnom periodu 1981-1991. godine stanovništvo Vojvodine se brojno smanjilo. Prirodni priraštaj je negativan od 1989. godine, a migracioni saldo tokom čitave međupopisne dekade.

stanovništva Pokrajine.¹¹ Međutim, još uvek se o ovoj seobi ne može sa sigurnošću govoriti kao o definitivnom, trajnom i konačnom događaju. Neposredna budućnost će odrediti sudbinu ove populacije, pred kojom ne stoji veliki izbor: ostanak i integracija u Vojvodini, povratak u ranija prebivališta ili seljenje u neku novu i dobru sredinu.

Matematičko-analitičkih pokazatelja etničko-verske strukture stanovništva Vojvodine

Sastavni deo prethodno svih demografskih studija je i analiza etničkih i verskih karakteristika posmatrane populacije. Međutim, te analize gotovo se iskjučivo zasnivaju na izračunavanju procentualnog udela neke etničke ili verske grupe u ukupnom stanovništvu, najčešće tokom nekog određenog perioda. Takvi sumarni podaci imaju deskriptivan karakter, pa se ne mogu koristiti za preciznija poređenje različitih prostornih celina. Obično se posle navođenja tabele sa etničkom ili verskom strukturom posmatranog stanovništva konstatuje da li ono ima homogen ili heterogen sastav. Još veći problem javlja se kada želimo da uporedimo regionalne celine u različitim državama (na primer Vojvodinu sa rumunskim Banatom i sl.), pre svega zbog primene različitih metodologija prilikom obavljanja popisa, razlika u načinu publikovanja podataka itd. Zbog svega navedenog potrebno je upotrebljavati neki matematički model koji će biti univerzalan za bilo koju populaciju i koji neće zavisiti mnogo od vrste podataka, već će zahtevati samo one najosnovnije, koje daje statistička služba gotovo svake zemlje.

Jedan takav mogao bi biti koeficijent etničke heterogenosti (K_{eh}), koji bi prema formuli:

$$K_{eh} = \frac{P_{em}}{P} \cdot 100$$

predstavljao procentualni udeo etničkih manjina (P_{em}) u ukupnom stanovništvu (P). Međutim, sada bi etničke manjine tretirali prema demografskom a ne pravno-političkom kriterijumu, tako da bi se u okviru njih našli i Srbi u onim prostornim celinama gde su manjina (u Vojvodini to su opštine: Kovača, Subotica, Bečej, Čoka, Mali Ižić, Bačka Topola, Ada, Senta u kojima dominiraju Mađari i opštine Kovača i Bački Petrovac gde su najbrojniji Slovaci). Na taj način izbegle bi se sve moguće nepreciznosti koje proizilaze iz subjektivnih razloga (definisane pripadnosti etničkoj manjini, broj manjinskih etničkih grupa itd.). Naravno, veća vrednost koeficijenta

¹¹ U međuvremenu je došlo i do egzodusa Srba sa Kosmeta, ali talas tih progranika je u manjoj meri zahvatio teritoriju AP Vojvodine.

označavala bi veću etničku heterogenost populacije na posmatranom području.

Tabela 14: Primena koeficijenta i indeksa etničke heterogenosti pri analizi etničke heterogenosti stanovništva vojvođanskih opština prema rezultatima popisa 1991. godine

Opština	Ukupno stanovnika	Etnička manjina	Koeficijent	Indeks
Bač	17 249	10 856	62,94	169,81
Kovačica	30 469	18 093	59,38	146,19
Vrbaš	46 405	27 010	58,20	139,26
Subotica	150 534	86 257	57,30	134,20
Kula	49 311	27 499	55,77	126,07
Plandište	14 581	7 247	49,70	98,81
Apatin	32 999	16 363	49,59	98,36
Sombor	96 105	47 210	49,12	96,55
Temerin	24 939	11 817	47,38	90,05
Alibunar	26 535	12 394	46,71	87,65
Novi Kneževac	13 816	6 359	46,03	85,28
Čitište	22 811	10 446	45,79	84,48
Bečej	42 685	19 461	45,59	83,80
Šokač	15 271	6 648	43,53	77,10
Mali Iđoš	14 394	5 942	41,28	70,30
Srem. Karlovci	7 534	3 091	41,03	69,57
Žid	36 317	14 634	40,30	67,49
Beočin	14 848	5 934	39,96	66,57
Srbobran	17 365	6 603	38,02	61,35
Bačka Topola	40 473	14 288	35,30	54,57
Novi Sad	265 464	92 044	34,67	53,08
Vršac	58 228	20 064	34,46	52,57
Novi Bečej	28 788	9 787	34,00	51,51
Sečaw	18 438	6 226	33,77	50,98
Nova Crkva	14 538	4 714	32,43	47,98
Zrewanin	136 778	42 834	31,32	45,60
Pančevo	125 261	38 928	31,08	45,09
Bački Petrovac	15 662	4 646	29,66	42,18
Stara Pazova	57 291	16 576	28,93	40,71
Inđija	44 185	12 425	28,12	39,12
Bačka Palanka	58 835	16 288	27,68	38,28
Kikinda	69 743	19 078	27,35	37,66
Irig	11 696	3 096	26,47	36,00
Kovin	38 263	10 127	26,47	35,99
Bela Crkva	23 707	6 221	26,24	35,58
Ada	21 506	4 881	22,70	29,36
Ruma	55 087	11 886	21,58	27,51
Oxaci	37 501	7 752	20,67	26,06
Senta	28 779	5 498	19,10	23,62

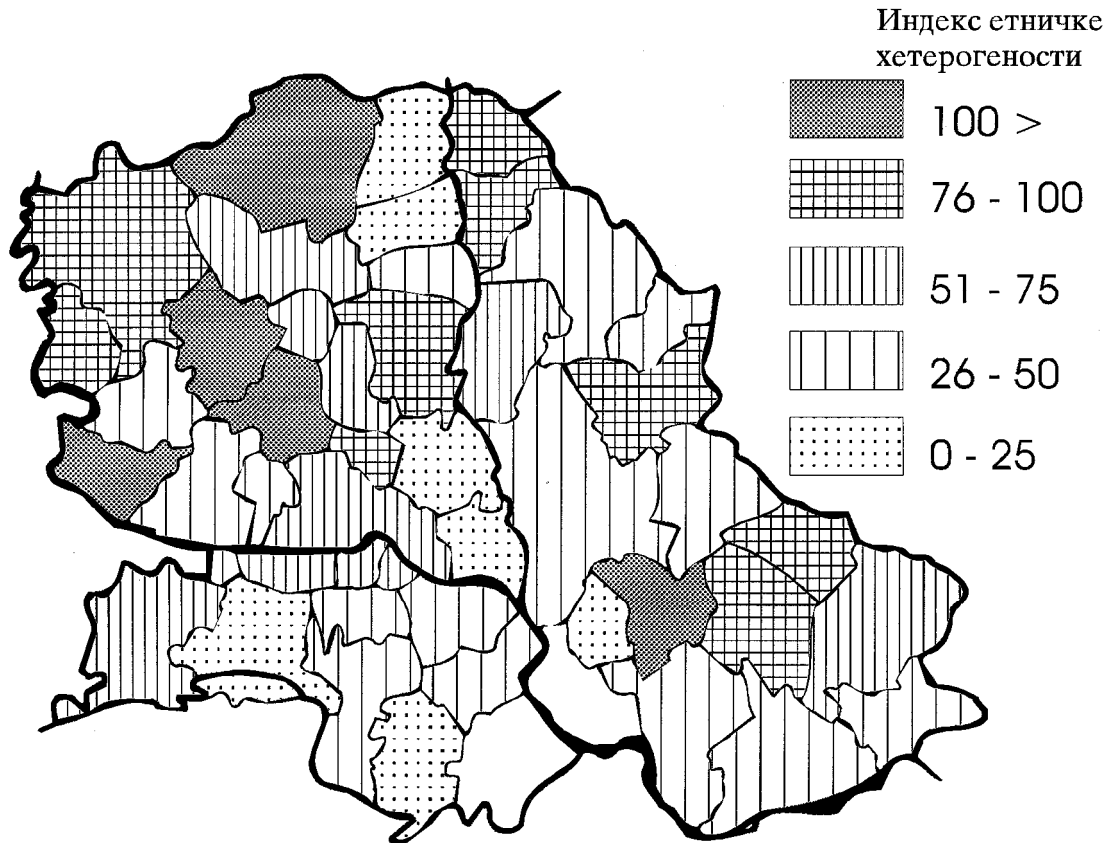
Srem. Mitrovica	85 328	15 645	18,34	22,45
Titel	16 218	2 861	17,64	21,42
@abaq	25 823	4 427	17,14	20,69
Opovo	11 384	1 833	16,10	19,19
Kawi`a	30 668	3 806	12,41	14,17
Pe}inci	20 077	1 968	9,80	10,87

Drugi matemati~ki pokazateq mogao bi biti indeks etni~ke heterogenosti (I_{eh}), koji bi se izra~unavao prema slede}oj formuli:

$$I_{ch} = \frac{P_{em}}{P_{deg}} \cdot 100,$$

preko koje bi prikazivao broj~ni odnos pripadnika etni~kih mawina (P_{em}) prema dominantnoj etni~koj grupi (P_{deg}), odnosno ovim indeksom bio bi iskazan broj pripadnika etni~kih mawina na 100 pripadnika najbrojnije etni~ke grupe.

Identi~ni matemati~ki pokazateqi mogli bi da se primewuju i u analizama verske strukture stanovni{tva.

Prilog 5. Karta etničke heterogenosti vojvođanskih općina prema predloženom indeksu etničke heterogenosti (popis 1991. godine)

Primenu gore navedenih matematičkih pokazatelja može pomoći tabela 14, koja prikazuje rang listu vojvođanskih općina prema etničkoj heterogenosti njihovog stanovništva 1991. godine, kao i pomoću priloga 5 koji to isto prikazuje kartografski. Veoma visoku etničku heterogenost svog stanovništva imaju općine: Bač, Kovačica, Vrbas, Subotica i Kula. U ovim općinama ni jedna etnička grupa nema apsolutnu etničku većinu, pa je zato njihov koeficijent iznad 50% a indeks iznad 100. Relativno homogenu etničku strukturu stanovništva imaju općine: Senta, Sremska Mitrovica, Titel, Čabak, Opovo, Kula i Pešinci. Ostale 33 općine raspoređene su u dosta pravilnom nizu između ovih dveju ekstremnih grupa. Prosečne vrednosti za ukupno stanovništvo Vojvodine su: 43,21 % za koeficijent i 76,08 za indeks.

ETNIČKA STRUKTURA VOJVODINE PREMA POPISU IZ 2002. GODINE

Popis stanovništva 2002. godine sublimirao je demografske posledice prethodne burne decenije. Brojevi dobijeni ovim putem zbirno prikazuju sve fizičke lica, izbeglice iz Vojvodine, uvoznike u Vojvodinu izbeglice i prognanog stanovništva iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, odnosno interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije nešto kasnije.

Tabela

Etnička grupa	Broj	%
Srbi	1.321.807	65,05
Crnogorci	35.513	1,75
Jugosloveni	49.881	2,45
Albanci	1.695	0,08
Bosanci	417	0,02
Bugari	1.658	0,08
Buževci	19.766	0,97
Vlasi	101	0,00
Goranci	606	0,03
Mađari	290.207	14,28
Makedonci	11.785	0,58
Muslimani	3.634	0,18
Nemci	3.154	0,16
Romi	29.057	1,43
Rumuni	30.419	1,50
Rusi	940	0,05
Rusini	15.626	0,77
Slovaci	56.637	2,79
Slovenci	2.005	0,10
Ukrajinci	4.635	0,23
Hrvati	56.546	2,78
Česi	1.648	0,08
Ostali	5.311	0,26
Neizjašnjeni i neopredeljeni	55.016	2,71

Regionalna pripadnost	10.154	0,50
Nepoznato	23.774	1,17
UKUPNO	2,031.992	100,00

Izvor: Saop{tewe Republi~kog zavoda za statistiku CH31, broj 295, od 24.12.2002. godine (www.statserb.sr.gov.yu).

Iz gorwe tabele vidimo da je ukupan broj stanovnika Vojvodine porastao u odnosu na prethodni popis iz 1991. godine. To govori da je obim iseqavawa iz Vojvodine (zajedno sa fizi~kim `rtvama rata i negativnim prirodnim prira{tajem) bio mawi od istovremene imigracije u Vojvodinu. S druge strane, do{lo je do odre|ene promene etni~ke strukture stanovni{tva, ali ne u onom obimu koji su mnoge prognoze nagove{tavale. Broj i udeo Srba je porastao, {to je i razumqivo zbog velikog priliva srpskog stanovni{tva iz Hrvatske i BiH, dok se broj i udeo mawinskih etni~kih grupa smawio, prvenstveno zbog wihovog iseqavawa iz Vojvodine tokom 90-ih godina 20. veka.

LITERATURA

- Acsády, I. (1896). Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720-1721, Magyar Statisztikai Közlemények XII, Budapest.
- Vert, C. 1995. The Index of Ethnical Homogeneity of Population. Zbornik radova Instituta za geografiju 25, Novi Sad, str. 91-92
- Ga}e{a, N. (1984). Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945- 1948, Matica srpska, Novi Sad.
- Jankulov, B. (1961). Pregled kolonizacije Vojvodine u 18. i 19. veku, Matica srpska, Novi Sad.
- Kico{ev, S. (1995). Promene u verskoj strukturi stanovni{tva Vojvodine tokom 20. veka Zbornik radova Instituta za geografiju 25, Novi Sad.
- Kocsis, K. (1995). Hungarian Minorities in the Carpathian Basain, Matthias Corvinus publishing, Toronto-Buffalo.
- Matković, G., B. Vujnović (1996): War affected persons in FR Yugoslavia. Stanovništvo 3-4, XXXIV, Beograd, pp. 7-42
- Popovi}, D. (1952). Srbi u Ba~koj do kraja 18. veka, SANU, Beograd.
- UNHCR (1996): Census of Refugees and Other War-Affected Persons in the Federal Republic of Yugoslavia. Beograd